

[BRITISH INTELLIGENCE ON THE ISLAMIC COMMUNITY IN MALAYA AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY]

PERISIKAN BRITISH TERHADAP MASYARAKAT ISLAM DI TANAH MELAYU PADA AWAL ABAD KE-20

Nazirah Lee
nazirah@fsk.upsi.edu.my
Jabatan Sejarah, Fakulti Sains Kemanusiaan,
Universiti Pendidikan Sultan Idris, 35900 Tanjong Malim, Perak, Malaysia

Abstrak

British sebagai kuasa penjajah memberi perhatian khusus kepada masyarakat Islam di Tanah Melayu ekoran daripada perubahan yang terjadi ekoran daripada Perang Dunia Pertama. Ini kerana British merupakan kuasa utama yang terlibat dalam peristiwa keruntuhan al-Dawlah al-'Uthmaniyyah dan konflik di Palestin. Walaupun begitu, perkembangan dalam sejarah di Tanah Melayu memperlihatkan tentangan atau kritikan masyarakat Melayu terhadap British dapat dikawal dan kuasa British tetap dihormati oleh sebahagian besar masyarakat. Sehubungan itu, makalah ini menilai bentuk respon dan tindakan British sehingga kuasanya di Tanah Melayu dapat dipelihara sehingga 1957. Untuk itu, makalah ini membincangkan latar belakang perkembangan sejarah dan juga menganalisis aktiviti perisikan yang dilakukan oleh British kepada Muslim pada 1914 hingga 1950an. Ia juga membincangkan secara ringkas tindakan yang dilakukan oleh British ekoran daripada maklumat yang diperolehi melalui perisikan yang dijalankan. Kajian ini berasaskan kepada metodologi penyelidikan sejarah. Perbincangan adalah berasaskan kepada maklumat yang diperolehi daripada sumber primer seperti fail pentadbiran British dan akhbar sezaman sepanjang tempoh kajian. Ringkasnya, penelitian ini berkisar kepada respon British bagi menyelamatkan kedudukannya di Tanah Melayu. Ia menggambarkan dengan mendalam tentang kelicikan kuasa British dalam memastikan masyarakat Muslim kekal terjajah di bawah kuasanya.

Kata kunci: *British, haji, masyarakat Islam, perisikan, Tanah Melayu*

Abstract

British was prudent to the Muslim community in Malaya following the transformation that took place within the Muslim world following the First World War. British role in the demise of the Ottoman as well as in the conflict that occurred in Palestine serve as the impetus for this approach. Nevertheless, Malays' oppositions and criticisms against British was still on tight rein and Britain took delight in controlling Malaya with support from a huge number of the Malays. Hence, this paper demonstrates responses and actions that persistently kept British in power in Malaya until 1957. Ergo, this paper illustrates historical background and analyzes intelligence activities carried out by the British on Muslims in 1914 until the 1950s. It also discusses steps taken by the British following information obtained from their spies. Historical research methodology is utilized in this study. Discussions presented are based on primary sources, such as British administrative files and newspapers published in the period of study. In summary, this study emphasizes British delicate manoeuvres in order to stay in power in Malaya. Overall, this paper delineates cunning motions exercised by the British in ensuring that Muslims remain under its power. It illustrates in depth the cunning of British power in ensuring that Muslim society remain under their power.

Keyword: *British, pilgrimage, Muslim, intelligence, Malaya*

Article Received:
14 November 2021

Article Reviewed:
14 November 2021

Article Published:
11 November 2022

PENGENALAN

Perang Dunia Pertama mengubah dunia masyarakat Islam secara drastik. Semasa perang berlangsung, masyarakat Arab memutuskan untuk menyokong British dan kemudiannya setelah perang berakhir, dunia masyarakat Islam yang pernah berada di bawah pemerintahan al-Dawlah al-'Uthmaniyyah telah dipecahkan. Perkembangan ini membawa perubahan besar dalam dunia masyarakat Islam di Asia Barat dan juga di dunia seluruhnya. British mengikuti perkembangan dalam dunia Islam dengan teliti kerana kebanyakan daripada kawasan dalam empayar mereka adalah milik asal orang Islam. Tanah Melayu sebagai contohnya adalah sebahagian daripada empayar British yang dianggap penting kerana kepentingannya dari sudut ekonomi dan juga kedudukan ketenteraannya yang strategik. Terdapat pelbagai perkembangan yang berlaku dalam dunia masyarakat Islam namun makalah ini menumpukan kepada perkembangan respon British kepada sentimen yang timbul dalam kalangan masyarakat Islam di Tanah Melayu ekoran daripada konflik di Palestin. Penelitian kepada perkara ini mampu memperlihatkan kelicikan British dalam mengawal masyarakat Islam di bawah pentadbiran mereka. Ia juga menjelaskan mengapa British mampu mempertahankan kuasanya dengan mudah walaupun mereka merupakan kuasa utama yang mengugat keharmonian di Palestin dan menjatuhkan al-Dawlah al-'Uthmaniyyah yang dianggap sebagai ketua masyarakat Islam di dunia sebelum itu. Lantaran itu, tindakan proaktif yang dilaksanakan oleh British bagi mengawal masyarakat Islam di Tanah Melayu perlu diperhalusi. Ia penting untuk memberikan gambaran yang tepat dan mendalam berhubung kesan daripada penjajahan British kepada masyarakat Islam di Tanah Melayu.

LATAR BELAKANG SEJARAH

Perkembangan Dunia Islam dan Masyarakat Islam di Tanah Melayu

Masyarakat Islam di Asia Tenggara sentiasa terpengaruh dengan perkembangan yang terjadi di Asia Barat (Ahmad Sunawari & Zulazmi, 2006). Pengaruh ini menular dalam kalangan masyarakat Islam melalui ibadat haji (Lombard, 2001), golongan ulama dan pelajar serta bahan bacaan daripada Asia Barat (Roff, 2003). Pada awal abad ke-20, pengaruh ini merujuk kepada gerakan tajdid dan Islah (Ibrahim, 2006: 141). Penularan pengaruh gerakan tersebut menyebabkan meluasnya kesedaran berhubung keperluan pendidikan, tuntutan mengejar kemajuan, hak-hak wanita dan seumpamanya di Tanah Melayu.

Kebimbangan British kepada sentimen yang ada dalam kalangan masyarakat semakin bertambah ekoran daripada Perang Dunia Pertama. Apatah lagi, berlaku pemberontakan sipahi di Singapura pada 1915 (Streets-Salter, 2017) dan juga pemberontakan Tok Janggut di Kelantan yang berpunca sokongan kepada musuh Britain dalam perang berkenaan (Mohd, 2015). Namun, keadaan agak terkawal kepada British apabila pemimpin di Tanah Arab dan juga di Tanah Melayu menyatakan bahawa mereka setia kepada British (CO323/701).

Walau bagaimanapun, penularan sentimen anti British di dalam akhbar khususnya selepas perang masih membimbangkan British. Perkembangan di dalam dunia masyarakat Islam di peringkat antarabangsa adalah dinamik selepas Perang Dunia Pertama. Di Asia Selatan sebagai contohnya muncul Gerakan Khalifah (1919-1924) sementara di Mesir pula, nasionalisme tempatan semakin berkembang mulai 1919. Turut membimbangkan British adalah pengaruh komunisme turut dikesan dalam kalangan masyarakat Islam di Yaman, Mesir dan di Tanah Melayu pada 1920an hingga 1930an.

Semua ini dianggap berpotensi mencetuskan kebencian kepada British dan seterusnya menggugat kestabilan kuasa mereka di rantau ini.

Selepas Perang Dunia Pertama, British bersama-sama kuasa Barat yang lain mengambil alih kawasan yang dahulunya dimiliki oleh al-Dawlah al-'Uthmaniyyah. Sistem Mandat memberikan hak kepada British untuk mentadbir Palestin yang diletakkan sebagai kawasan yang berada dalam kawalan antarabangsa (Williams, 1968: 23-29). Tindakan British di Palestin menimbulkan ketidakpuasan hati dalam kalangan masyarakat Islam kerana ia dilihat zalim kepada penduduk asal di negara berkenaan. Komitmen British untuk mewujudkan negara bagi masyarakat Yahudi di Palestin selari dengan Perisytiharan Balfour (1917) menyebabkan masyarakat di Semenanjung Tanah Arab. Mesir mengecam tindakan berkenaan. Selain itu, British juga menimbulkan kemarahan kerana tindakan mereka menyebabkan hak dan kepentingan rakyat Palestin terancam ekoran daripada kebenaran untuk orang Yahudi berpindah beramai-ramai ke Palestin selepas berakhirnya Perang Dunia Pertama.

Pada 1919 jumlah Yahudi yang berpindah ke Palestin adalah seramai 60,000 orang dan jumlah tersebut bertambah kepada 170,000 orang pada akhir 1926 (*The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser*, 29 Mac 1927: 8). Maklumat berhubung pergolakan di Asia Barat dan respon masyarakat Islam di rantau berkenaan adalah dimaklumi oleh masyarakat Islam di Asia Tenggara. Ekoran itu, British memberikan perhatian khusus kepada sentimen yang dimiliki oleh masyarakat Islam di Tanah Melayu dengan tujuan untuk membendung penyebaran sebarang maklumat yang menggugat kedudukan mereka. Ini kerana Tanah Melayu adalah antara tanah jajahan yang terpenting di Asia Tenggara (Streets-Salter, 2017; 5-8).

Kebimbangan British meningkat pada 1930an dan 1940an kerana pemikiran politik berkembang drastik berbanding sebelumnya. Di dalam peringkat ini perbincangan berhubung konsep kemerdekaan oleh tokoh-tokoh ulama yang menyebabkan masyarakat Melayu mula melihat kepada penjajah British dengan lebih skeptikal berbanding sebelumnya. Rentetan peristiwa yang berlaku ekoran daripada Perang Dunia Kedua meningkatkan semangat anti-British dalam kalangan masyarakat Islam di Tanah Melayu. Gerakan kemerdekaan yang berjalan di Indonesia memberikan pengaruh besar dalam landskap politik di Tanah Melayu.

Kesedaran meningkat juga meningkat ekoran daripada pengalaman perit sepanjang pendudukan Jepun. Keadaan bertambah buruk kepada British apabila orang Melayu menolak pelaksanaan Malayan Union pada 1946 (*Malaya the Making of a Nation*, 1957: 40). British terdesak untuk mempertahankan kestabilan kuasa mereka di Tanah Melayu. Tambahan pula, Laporan *Public Service Division* Amerika Syarikat (*Malaya the Making of a Nation*, 1958:1) contohnya melaporkan bahawa British Tanah Melayu menghadapi ancaman komunis sejak 1948 dan ia sedaya upaya mengekang penularan pengaruh ideologi berkenaan dalam kalangan masyarakat. Ini kerana pengukuhan kuasa komunis bermaksud British akan kehilangan Tanah Melayu. Ia cuba dielakkan kerana Tanah Melayu adalah pendokong utama kepada kelangsungan ekonomi Britain sepanjang 1920an sehinggalah kepada 1950an.

Ringkasnya, British menyedari bahawa perkembangan di Asia Barat dan di Asia Tenggara (khususnya di Indonesia) memberi kesan kepada masyarakat Islam di Tanah Melayu. Dalam masa yang sama mereka perlu mempertahankan kelangsungan kuasa demi kestabilan ekonomi dan kedudukan strategik. Sehubungan itu, pentadbir British melakukan tindakan yang dianggap sesuai dan berkesan untuk memastikan kawalan mereka kepada komuniti Islam berterusan. Tindakan licik British sepanjang tempoh kajian ini diperdalam di dalam perbincangan seterusnya.

TINDAK BALAS BRITISH

Perisikan

Pegawai British di Tanah Melayu dan kawasan lain di dalam Empayar British sering bekerjasama dengan bertukar-tukar maklumat demi kelangsungan kuasa mereka. Kemunculan gerakan khalifah di India sebagai contohnya dilihat sebagai ancaman kepada kuasa British di seluruh empayarnya. Lantaran itu, pegawai British di Mesir memberi perhatian kepada pelajar Melayu yang datang ke Kaherah kerana bimbang mereka menyebarkan sokongan kepada gerakan berkenaan. Sebagai langkah awal, pegawai British di Tanah Melayu diminta untuk membekalkan maklumat berkaitan Madrasah Al-Masyhur yang menghantar pelajarnya melanjutkan pelajaran di universiti al-Azhar kepada pegawai British di Mesir (CO273/652/6). Sehubungan itu, sukatan pelajaran dan maklumat berhubung madrasah berkenaan disalurkan untuk pengetahuan pentadbir di Mesir.

Pemerhatian dan intipan British kepada madrasah ini berterusan dalam tempoh yang panjang. Pada 1947 contohnya, Madrasah al-Masyhur sekali lagi mendapat perhatian daripada pihak pentadbiran British apabila ia dikunjungi oleh Shaykh Husayn Rafiq. Ini kerana Shaykh Husayn Rafiq mempunyai hubungan dengan Hasan al-Banna, Abdurrahman Ezam Pasha (Presiden Liga Arab) dan Persatuan Penuntut Semenanjung (FO371/11698). Semua tokoh dan persatuan tersebut dianggap ancaman kepada British. Ini kerana mereka terkenal dengan sentimen anti-British dan mempunyai pendirian tegas mereka berhubung isu Palestin. Justeru, British melihat bahawa kunjungan mereka ke Madrasah al-Masyhur akan menyebabkan pelajar di sekolah berkenaan terpengaruh dan memberontak melawan British.

Justeru, sentimen yang berlegar dalam kalangan para guru dan pelajar di Madrasah al-Masyhur dicerap oleh pihak British. Tidak hanya terhad di Tanah Melayu, tokoh masyarakat Islam di seluruh Kepulauan Melayu turut diletakkan di bawah pengawasan perisikan British. Sebagai contohnya, pemimpin yang menghadiri Persidangan Khalifah di Mesir (14-20 Mei 1939) direkodkan aktiviti mereka dan laporan berkenaan mereka dikongsikan dalam kalangan pegawai British (FO371/11698). Antara tokoh yang diintip adalah Tjokrominoto dan Kiyai Haji Mansur (Indonesia), Sayyid Hasan al-Attas, Sayyid Muhamad bin Yahya bin Aqil, Sayyid Ahmad bin Omar, Sayyid Mohamad bin Ali dan Sayyid Mohamad Abdullah (Singapura/Tanah Melayu). Ini memperlihatkan bahawa, British begitu berhati-hati terhadap individu yang dianggap berpengaruh dan tidak mentaati mereka. Musuh berkenaan direkodkan pergerakannya dan ia merupakan tindakan kawalan secara tidak langsung yang berkesan untuk memudahkan tindakan seandainya individu berkenaan mengancam kedudukan mereka.

Pendekatan bersepadu diaplikasikan oleh pegawai British di seluruh empayarnya. Di Tanah Melayu, British memastikan pengaruh golongan Hadhrami tidak menggugat kedudukan mereka kerana mereka sedar bahawa Hadhrami memainkan peranan yang signifikan dalam kalangan masyarakat Islam (FO 371/16246). Lantaran itu, pegawai British di Tanah Melayu mendapatkan maklumat berhubung keadaan politik di Yaman daripada rakan sejawat mereka. Ini kerana golongan Hadhrami di Tanah Melayu sangat peka kepada perkembangan yang berlaku di sana.

Imam Yahya yang merupakan pemimpin di Hadhramaut diberikan perhatian khusus oleh British dengan menempatkan agen perisik untuk mendampingiinya (FO141/776). Hubungan Imam Yahya dengan tokoh luar diselidik dan suratnya kepada rakannya dipintas. Isi kandungan komunikasi Imam Yahya dengan rakannya dilaporkan kepada pentadbiran British (FO371/16246). Ia bertujuan untuk memahami konflik dan persepsi Imam berkenaan dalam isu yang timbul dalam dunia masyarakat Islam. Selain mengintip hubungan dengan rakannya, British juga melantik rakan rapatnya untuk

menjadi perisik bagi melaporkan pandangan dan sentimen Imam Yahya kepada British. Antaranya adalah tokoh Arab Hadhrami di Singapura yang berkhidmat sebagai perisik British adalah Sayyid Muhammad bin Aqil. Selain daripada memberikan maklumat berkaitan Imam Yahya dan beliau turut mempengaruhinya dalam membuat keputusan supaya tidak menggugat kepentingan British. Selain itu, British juga melakukan perisikan dengan menggunakan komunikasi yang dijalankan melalui saluran diplomatik. Gabenor Eritria sebagai contohnya memberikan maklumat berhubung pandangan Imam Yahya tentang hubungan Yaman dengan Arab Saudi (Ibn Sa'ud) dan pandangannya tentang gerakan Bolshevik yang tidak disenangi oleh British (FO 141/776).

Jelasnya di sini, kawalan kepada pemimpin di Yaman dilakukan dalam pelbagai aspek. Ini disebabkan masyarakat Hadhrami lazimnya berperanan sebagai ketua masyarakat, ulama dan seumpamanya dalam kalangan masyarakat Islam di dalam empayar British khususnya di India dan juga Tanah Melayu. Kawalan kepada pemimpin Yaman bererti British dapat mengelakkan risiko daripada berhadapan dengan seruan atau gerakan untuk membantah kekuasaannya di rantau berkenaan.

British juga tidak menyenangi hubungan pemimpin masyarakat di Tanah Melayu dengan individu atau kumpulan yang dianggap bertentangan dengan mereka. Sebagai contohnya, hubungan Sultan Melayu dengan bekas Sultan Turki disekat, walaupun pemimpin tersebut telah pun kehilangan kuasa. Ini jelas melalui tindakan yang diambil oleh pihak British pada 1926 apabila Sultan Turki al-'Uthmaniyyah menulis surat kepada sultan-sultan di Negeri-negeri Melayu. Tujuannya adalah untuk memohon pertolongan dalam bentuk bantuan kewangan atas dasar saudara seIslam. British tidak menyenangi perkara ini dan surat tersebut disekat dan para sultan tidak pernah menerima surat berkenaan. British memutuskan supaya surat itu dianggap tidak pernah wujud dan tidak perlu dijawab (FO371/11698). Ringkasnya, hubungan pemerintah di Tanah Melayu disaring supaya British tidak berhadapan dengan sebarang risiko yang menggugat kedudukannya di Tanah Melayu. Peristiwa ini juga memperlihatkan bahawa British mengawal tindak tanduk pemimpin di Asia Barat dan juga di Tanah Melayu secara tidak langsung melalui keadah perisikan.

Isu di Palestin timbul ekoran daripada komitmen British yang ingin mewujudkan negara bagi masyarakat Yahudi. Akhbar berbahasa Inggeris melaporkan berita tentang Palestin di Tanah Melayu dalam nada yang positif. Antaranya, laporan tentang lawatan dan kunjungan pemimpin gerakan Zionis dan perkembangan ekonomi, pendidikan dan kependudukan yang berlaku selepas penghijrahan Yahudi (*The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser*, 29 Mac 1927: 8; *The Straits Times*, 28 Ogos 1934: 12). Laporan berhubung konflik dan pertelingkahan di antara Yahudi dan Arab dilaporkan tidak menumpukan kepada isu yang dipertikaikan tetapi merujuk kepada perlantikan bekas Ketua Hakim di Negeri-negeri Selat sebagai ketua kepada *Commission of Inquiry* (*The Straits Times*, 29 September 1929: 11).

Namun begitu, ketegangan yang berlaku di Palestin dilaporkan oleh akhbar yang dimiliki oleh masyarakat Islam di Kepulauan Melayu. Sebagai contohnya, *al-Moersjid* (Akhbar dwi bahasa Arab dan Melayu, yang diterbitkan di Indonesia dan turut diedarkan di Tanah Melayu) menyiarkan tentang masalah berkenaan kezaliman terhadap Arab di Palestin. Dalam perbincangan berhubung keperluan untuk memajukan masyarakat Islam berdasarkan kepada acuan Barat contohnya, penulis menyatakan bahawa keadaan di Palestin "yang bermandi darah" adalah petunjuk dan amaran kepada masyarakat Islam tentang bahaya Barat (*al-Moersjid*, 1 Jun 1939; halaman tanpa nombor).

Selain itu, laporan tentang Palestin disertakan dengan sentimen yang berpotensi menyentuh sensitiviti masyarakat Muslim. Sebagai contohnya, perisytiharan bahawa pemimpin di Palestin yang berjihad melawan Yahudi yang menzalimi mereka (*al-Moersjid*, Mac 1939: 11; *al-Moersjid*, t.th., 16: 2). *al-Moersjid* turut menyiarkan sokongan Gandhi kepada Arab sebagai pemilik sebenar Palestin (*al-Moersjid*, 1 Feb 1939) dan ia kemudiannya diikuti dengan pernyataan bahawa isu Palestin adalah isu umat Islam

keseluruhannya (*al-Moersjid*, Mac 1939: 11). Ringkasnya, *al-Moersjid* menjana kesedaran dan mendorong Muslim untuk melihat kekejaman yang berlaku di negara berkenaan.

Kesannya jelas melalui tahap keprihatinan masyarakat kepada isu yang berlaku di Palestin. Pertubuhan Islam (Nahdatul Ulama) menganjurkan kutipan derma untuk masyarakat Islam yang berjihad di Palestin (*al-Moersjid*, Mac 1939: halaman tanpa nombor). Sokongan kepada Palestin atas dasar Pan-Islamisme yang diisytiharkan oleh Indonesia memberi kesan kepada pentadbiran British di Tanah Melayu. Kebimbangan bertambah apabila masyarakat Islam di Tanah Melayu memperlihatkan sokongan mereka kepada Palestin. Contohnya Sayyid Ibrahim bin Umar Al-Sagoff menyatakan bahawa tentera yang dihantar untuk berlatih di Mesir dan Palestin untuk mempertahankan negara berkenaan (FO371/11698). Kegelisahan British semakin memuncak apabila masyarakat Islam memberi respon kepada seruan Pan-Islamisme baharu yang timbul selepas konflik Arab dan Yahudi di Palestin.

Perisikan berhubung isu Palestin telah dilakukan sejak awal khususnya berkaitan pandangan pemimpin masyarakat Islam kepada gerakan Zionis. Sebagai contohnya, intipan kepada pemimpin yang menghadiri Kongress Muslim di Jerusalem pada 1931. Perisik yang ditugaskan menjamin bahawa Liga Arab yang memainkan peranan penting dalam usaha membela Palestin tidak akan menjadi ancaman kepada British kerana terdapat pelagai isu dalam di antara ahlinya yang menghalang mereka bersatu melawan British (FO141/744/6). Manakala di Tanah Melayu, kebimbangan British berkurangan apabila maklumat daripada perisikan menyatakan bahawa secara umumnya golongan Arab Hadhrami yang berpengaruh dalam kalangan masyarakat Islam di Tanah Melayu tidak begitu memberi perhatian kepada Pan-Islamisme baharu tersebut (FO371/11698). Ia secara umumnya menyatakan bahawa masyarakat Islam di Tanah Melayu tidak memberi perhatian kepada seruan Pan-Islamisme baharu yang meminta supaya turut sama dalam jihad menentang Yahudi di Palestin.

Namun begitu, pada 1948, amaran berhubung ancaman Pan Islam baharu diulang di dalam laporan perisikan British. Pegawai Haji Melayu (Haji Abdul Rahim) menyatakan bahawa walaupun masyarakat Islam di Tanah Melayu tidak memberi perhatian sepenuhnya kepada gerakan Pan-Islamisme baharu namun ia tidak boleh diabaikan kerana sentimen anti British semakin bertambah di dalam dunia Islam antarabangsa dan ia berpotensi untuk turut mempengaruhi masyarakat Islam di Tanah Melayu. Perisik British turut menyatakan pengaruh Mesir semakin menebal di Tanah Melayu kerana pemikiran Hasan al-Banna telah pun menular dalam kalangan masyarakat Islam di rantau ini (FO371/11698).

Selain itu, Haji Abdul Rahim memberi amaran bahawa masyarakat di Tanah Melayu cenderung untuk menyokong Palestin kerana sentimen anti-British ekoran daripada kontroversi di Palestin. Tambahan pula, masyarakat Islam di Indonesia ketika itu memberikan sokongan besar kepada Palestin. British turut bimbang kedudukannya dalam kalangan masyarakat Islam menjadi goyah apabila seruan jihad diumumkan oleh Universiti al-Azhar (FO371/11698).

Perkembangan ini menyebabkan tokoh politik di Tanah Melayu yang mempunyai hubungan dengan golongan agamawan diberikan perhatian khusus dan diintip dengan rapat oleh perisik British. Antara contoh tokoh politik yang direkodkan pergerakan dan latar belakangnya ialah Dr. Burhanudin Al-Helmy. Beliau dianggap sebagai tokoh ekstrimis Islam “yang terpengaruh dengan perasaan anti-imperialis semasa menuntut di India” dan “terlibat di dalam gerakan nasionalisme Palestin”. Ekoran itu beliau dilabelkan sebagai golongan kiri dan ortodok (DO35/9927; FCO141/14759). Kegiatan politik Dr. Burhanudin di Tanah Melayu diintip oleh perisik dan beliau telah dipenjarakan beberapa di atas kesalahan yang dianggap membahayakan kuasa British di Tanah Melayu.

Selain daripada tokoh politik, golongan ulama dan sheikh haji yang mempunyai pengaruh besar dalam masyarakat juga diawasi. Ini kerana ulama dihormati kerana ketinggian ilmu agamanya, manakala sheikh haji berfungsi sebagai individu yang

menentukan perjalanan orang haji di Mekah. Ulama dibimbangi akan menyebarkan fahaman Islam yang bertentangan dengan kepentingan British. Manakala sheikh haji pula dibimbangi akan mempertemukan para haji dengan golongan yang mempromosikan pemikiran anti British semasa di Mekah. Ekoran itu, rumah yang disewa oleh ulama yang dipercayai mempunyai sentimen politik yang menggugat British juga diintip. Contohnya, rumah yang disewa oleh Syeikh Abdullah (bekas Mufti Kedah) diawasi dan British menyatakan bahawa ia digunakan oleh syeikh haji yang menerima ideologi komunis (FO371/11698).

Tokoh ulama daripada luar Tanah Melayu juga turut diberikan perhatian yang sama. Shaykh Ahmad al-Wahidi Bajenid yang dilabelkan sebagai anti-British telah datang ke Jakarta pada 1928. Beliau melakukan perjalanan dari Hadramaut ke Mesir, Itali, Perancis, Belanda, Jerman dan Kepulauan Melayu pada 1928. Walaupun beliau tidak mengunjungi Tanah Melayu, maklumat berhubung kegiatannya direkodkan kerana beliau dianggap sebagai ancaman kepada British kerana mempunyai hubungan rapat dengan orang Jerman yang dianggap musuh kepada British (FO372/2158).

Seperti yang dinyatakan di atas, pengaruh politik Indonesia meresap masuk ke Tanah Melayu. Pegawai British merekodkan bahawa pengaruh Indonesia adalah ketara dalam kalangan generasi muda di Perak (FCO141/14386). Pegawai berkenaan memberi amaran bahawa agama adalah elemen penting yang menjana semangat dan penentangan golongan muda kepada British. Ekoran itu, laporan perisikan British contohnya seperti *Political Intelligence* pernah menyediakan bahagian khusus yang bertajuk *Malaya & Indonesian Personalities* untuk memberikan ruang laporan mengenai tokoh di Kepulauan Melayu yang dirasakan berpotensi menggugat kestabilan kuasa British. Lazimnya tokoh-tokoh yang direkodkan adalah mereka yang mempunyai hubungan dengan parti yang dianggap radikal dan golongan kiri di Tanah Melayu (FO371/11698). Selain tokoh politik, wartawan dan editor akhbar yang berperanan menyebarkan kesedaran dan perasaan anti-British turut diperhatikan oleh perisik British. Contohnya editor *Seruan Azhar* iaitu Janan al-Taib (Bukit Tinggi, Minangkabau) dan Othman bin Abdullah (Kuala Lumpur) (FO371/11698).

Jelasnya, British melaksanakan perisikan untuk memastikan maklumat berhubung sentimen yang wujud dalam masyarakat Islam berada di dalam pengetahuan mereka dengan tujuan bagi memastikan kestabilan kuasa mereka terjaga. Perbincangan di atas memperlihatkan bahawa British melakukan perisikan secara bersepadu di dalam empayar mereka. Ini kerana pentadbiran British di Tanah Melayu menjalinkan kerjasama dengan pentadbiran di Mesir dan Yaman contohnya untuk memastikan supaya keselamatan pentadbiran empayar mereka terjamin. Maklumat perisikan ini dikongsikan di dalam laporan perisikan juga diedarkan kepada pegawai di lokasi yang lain di Timur dan juga di Asia Barat.

Respon British kepada Maklumat Perisikan

Hasil daripada maklumat perisikan ini, British melaksanakan tindakan untuk menghapuskan ancaman kepada mereka. Salah satu daripada tumpuan British adalah kepada ibadat haji. Pegawai British di dalam catatannya menyatakan bahawa masyarakat Melayu diindoktrinasikan dengan pelbagai cara semasa mereka berada di Makkah dan British perlu mencari cara untuk mengatasi perkara ini demi kestabilan kedudukan mereka di Tanah Melayu (CO537/3751). Ini didorong oleh kepercayaan bahawa Makkah adalah lokasi yang akan mendedahkan masyarakat Islam kepada sentimen anti-penjajahan. Sehubungan itu, British menggunakan taktik yang lemah lembut bagi memastikan mereka tidak menghadapi tentangan daripada masyarakat tempatan Antara pendekatan yang digunakan adalah dengan menonjolkan imej mereka sebagai pelindung kepada masyarakat Islam dan kesungguhan British menjaga kebajikan masyarakat Islam (*Warta*

Yang Tulus, 12 Disember 1917). Pegawai British disaran untuk memperlihatkan rasa simpati mereka kepada masyarakat Islam supaya mereka kekal taat kepada mereka (IOR:L/PS/11/136P2282/18).

Konsul British di Jawa contohnya meminta supaya Belanda supaya berlembut dengan masyarakat Islam. Dengan itu, pihak British meminta mereka untuk mengeluarkan pas haji supaya tidak timbul sebarang perasaan tidak puas hati yang bakal mendorong mereka untuk membenci British atau Belanda (Memo, 15 Mei 1918). Tindakan ini adalah disebabkan British bimbang pengaruh Jerman akan menyerap masuk ke Indonesia dan seterusnya berkembang di Tanah Melayu. Cadangan British diterima dan, Belanda membenarkan pengerjaan haji dengan tertakluk kepada penggunaan pas. Selain itu, pasport diperkenalkan di Jeddah untuk mengawal jemaah haji (IOR:L/PS/11/119). Jelasnya, British menjaga sensitiviti masyarakat Islam di Kepulauan Melayu secara kolektif dan mereka sanggup bekerjasama dengan kuasa lain bagi mencapai tujuan tersebut.

British juga menyedari bahawa peluang untuk pemikiran yang ada di Makkah tersebar ke Tanah Melayu adalah tinggi. Ini kerana 'pemimpin daripada dunia masyarakat Islam yang fanatik' atau 'pemimpin Islam yang dalam pelarian' sering menyampaikan syarahan di Kaabah dan menyeru masyarakat Islam supaya melancarkan perang jihad melawan penjajah. Kesannya kepada British sangat dibimbangi kerana pada 1947 semangat anti British dan anti Amerika membara dalam kalangan masyarakat Islam di Mekah (CO537/3751). Selain itu, British menanggarkan terdapat lebih kurang 500 orang Melayu yang tinggal di bandar berkenaan (IOR:R/15/1/575). Jumlah ini dianggap besar oleh British kerana mereka mampu menyebarkan semangat anti British ini dengan meluas sekiranya pulang ke Tanah Melayu. Jemaah haji yang tinggal lama di Mekah berpotensi menjadi ancaman kepada British kerana pendedahan yang mereka perolehi di bandar berkenaan.

Sehubungan itu, British mengambil pendekatan untuk mengawal semua masyarakat Islam yang pergi mengerjakan haji. Dengan itu, pendekatan lebih sistematik dirangka dan dilaksanakan mulai 1923. Senarai nama dan pergerakan jemaah haji di Mekah direkodkan. Pemerhatian ini dilakukan melalui perlantikan satu jawatan baharu iaitu Pegawai Haji Melayu. Pegawai pertama yang menjawat jawatan ini adalah Abdul Majid Zainudin pada 1924. Beliau pada mulanya berkhidmat sebagai guru tetapi dipinjamkan oleh Jabatan Pendidikan untuk bekerja sebagai Pegawai Haji Melayu (IOR:R/15/1/575) sehingga dilantik secara rasmi pada 1929 (1957/026679). Abdul Majid dipuji kerana komitmen dan semangat yang tinggi dan berjaya melaksanakan kerjanya dan membolehkan kawalan haji kepada orang yang mengerjakan haji dilaksanakan tanpa sebarang halangan (IOR:R/15/1/575). Beliau bertugas untuk merekodkan dan menyampaikan semua maklumat berkaitan sentimen yang ada dalam kalangan jemaah haji kepada pentadbiran British. Antaranya adalah berkaitan perbincangan politik dalam kalangan jemaah, penglibatan mereka dalam propaganda politik antarabangsa, pengedaran bahan bacaan yang membahayakan British dan seumpamanya (FO371/9999). Ringkasnya tugas beliau adalah untuk memastikan jemaah haji daripada Tanah Melayu tidak terpengaruh atau menjadi agen kepada mana-mana fahaman politik yang bertentangan dengan kepentingan British.

Selanjutnya dalam usaha untuk mengawal pengaruh daripada Tanah Arab daripada menular dalam kalangan masyarakat Muslim, British mengguna pakai Enakmen No. 7, 1930 yang mensyaratkan supaya semua jemaah haji perlu mendapatkan pas haji dan memiliki tiket pergi dan balik sebelum bertolak ke tanah suci (CO273/567/6). Syarat yang dikenakan berhubung tiket ini memperlihatkan bahawa British mengawal tempoh perjalanan haji yang dilakukan oleh Muslim. Kawalan ketat ini juga jelas melalui peraturan yang ditetapkan di dalam enakmen tersebut yang menyatakan bahawa semua maklumat peribadi dan nombor siri pas haji mereka perlu diberikan semula kepada polis di pelabuhan apabila mereka kembali ke Tanah Melayu.

Kawalan ini semakin diperkemas melalui pengenalan undang-undang Haji pada 1952. Ia dikenali sebagai *The Muslim Ordinance 1951* untuk perlindungan dan kawalan kepada masyarakat Islam yang mengerjakan haji di Makkah (CO1022/411). Ordinan ini meliputi segala aspek berkaitan dengan haji seperti pengangkutan, tiket, perjalanan di musim haji, kesihatan dan lain-lain. Jelasnya ia mengawal keseluruhan urusan haji yang dijalankan oleh orang Islam daripada Tanah Melayu. Pelaksanaan undang-undang ini juga membolehkan British memastikan masyarakat Islam yang mengerjakan haji tidak berada di Mekah dalam tempoh yang terlalu panjang. Ia penting bagi mengelakkan masyarakat Islam terdedah kepada pemikiran anti British dalam kalangan jemaah haji di Mekah.

Sementara itu, kawalan secara menyeluruh kepada pengaruh golongan agama juga dilakukan dengan pengenalan undang-undang baharu iaitu undang-undang perkumpulan/undang-undang darurat (1948). British menyatakan bahawa ia bertujuan untuk mengekang pengaruh komunis di Tanah Melayu. Namun jika diperhalusi, pengenalan undang-undang ini memberikan kesan besar kepada pemimpin masyarakat Islam yang berada di dalam perjuangan anti penjajahan British. Ini kerana undang-undang baharu ini menggunakan alasan sifat radikal dan anti-British untuk mengharamkan parti yang didominasi oleh golongan agama. Ali Ibrahim (Setiausaha Komiti Pusat Peta Malaya) contohnya menyeru supaya semua orang di Tanah Melayu bangun dan menentang British pada 1948 (CO537/3751). Beliau dilabelkan sebagai radikal. PUTERA dan semua parti di bawahnya diarahkan. Lantaran itu, pendaftaran semua parti politik berkenaan dimansuhkan dan anggota masyarakat dilarang untuk berkumpul tanpa mendapat kebenaran daripada pihak British. Ringkasnya undang-undang darurat ini diperkenalkan demi untuk mengekang daripada tersebarnya perasaan benci kepada British. Jelasnya, British menggunakan pendekatan yang lembut dengan mempamerkan simpati mereka kepada urusan masyarakat Muslim tetapi dalam masa yang sama memperkenalkan polisi dan undang-undang yang memastikan kuasa mereka terpelihara.

KESIMPULAN

Dunia masyarakat Islam berubah selepas Perang Dunia Pertama dan dalam ketidaktentuan tersebut British sebagai kuasa penjajah utama dalam dunia Islam mengambil tindakan untuk memastikan kuasa mereka tidak tergugat. Ia dilakukan melalui kaedah perisikan bersepadu. Pegawai British di Asia Tenggara, Asia Barat dan London berkongsi maklumat bagi mendapatkan maklumat berhubung individu dan gerakan yang bakal menggugat mereka. Maklumat daripada perisikan ini dijadikan asas penting untuk bertindak bagi mengawal masyarakat Islam sama ada melalui perundangan atau polisi pentadbiran. Penelitian kepada tindak balas dan respon British kepada perkembangan yang terjadi di dalam dunia masyarakat Islam ini memperlihatkan bahawa British bertindak sebagai kuasa kolonial di Tanah Melayu dan memastikan pengaruh daripada luar yang mengancam kedudukannya sampai secara minima kepada masyarakat Islam di Tanah Melayu. Ringkasnya, British adalah kuasa kolonial yang bertindak licik mengawal masyarakat Islam demi kepentingan ekonomi dan kelangsungan kuasa mereka di Tanah Melayu khususnya dan di seluruh empayarnya secara umumnya.

RUJUKAN

Ahmad Sunawari Sulong & Zul Azmi Yaakob. (2006). *Budaya dan Pemikiran Islam Mesir-Malaysia*. Bangi: Jabatan Usuluddin dan Falsafah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia.
CO 1022/411.

- CO273/652/6. Miscellaneous Re-The Mashoor Islamic Religion School Penang request from Egyptian Ministry of Foreign Affairs.
- CO322/701 Loyal Address regarding Jihad.
- CO537/3751 Malaya Political Development Political Intelligence Journal.
- DO35/9927 Pan Malayan Islamic Party.
- FCO 141/14759 Monthly Colonial Intelligence, 1957 (No.2).
- FCO141/14386 Malaya Political Climate.
- FO 141/744/6 Arab Unity Attitude towards HMG (1930s).
- FO 371/9999 Enclosure in Colonial Office Letter (F3569/118/61), Dec 15, 1923
- FO141/776 Telegram John Jeffrey to Lord Llyod, High Commissioner of Egypt 13.3.1928.
- FO371/11698 Malayan Bulletin of Political Intelligence (1926).
- FO371/16246 Attitude of the Imam.
- FO372/2158
- Heather Streets-Salter. (2017). *World War One in Southeast Asia Colonialism and Anticolonialism in an Era of Global Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ibrahim Abu Bakar. (2006). Muslim Reformist Missions as Reflected in al-Manar Egypt and al-Imam in Malaysia. Dlm. Ahmad Sunawari Sulong & Zul Azmi Yaakob (pnyt.). *Budaya dan Pemikiran Islam Mesir-Malaysia* (hlm. 141-151). Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- IOR/L/PS/11/119 Memorandum: Dutch Representation in the Hejaz, Dlm. Letter form Foreign Office Arabia to Dutch Representative in the Hejaz, February 20, 1917
- IOR:L/PS/11/136P2282/18 Draft letter to Sir R.Wingate
- IOR:R/15/1/575 Wahabis and Pilgrimage to Hedjaz, Enclosure No 1, Report on the Pilgrimage 1933
- Lombard, D. (2001). Kepulauan Melayu dan Kepentingannya dalam Memahami Islam Secara Global. Dlm. Daniel Perret & Puteri Rashidah Megat Ramli (pnyt.). *Hubungan Budaya dalam Sejarah Dunia Melayu Artikel Pilihan dari Majalah Archipel* (hlm. 1-22). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Malaya A New Independent Nation*. (1958). Department of State Publication Amerika Syarikat.
- Malaya The Making of a Nation*. (1957). London: British Information Services.
- Memo, 15. Mei 1918 From HM Consul General at Batavia to The Sec of the Gov at Indian at the Foreign and Political Dept, Simla
- Mohd Samsudin. (2015). Perjuangan Tok Janggut: Satu Realiti kepada Kebangkitan Nasionalisme. Seminar 100 Tahun Tok Janggut. Anjuran Arkib Negara Malaysia. <http://digitalkelantancollection.umk.edu.my/koleksikelantan/files/original/f1250d0c59d3eae1b4f6491cd0c216a1.pdf>.
- al-Moersjid*. (1938). Disember.
- al-Moersjid*. (1939). Feb, 1.
- al-Moersjid*. (1939). Jun, 1.
- al-Moersjid*. (1939). Mac.
- al-Moersjid*. (t.th.) Bil. 16.
- Roff, W.R. (2003). *Nasionalisme Melayu*. Terj. Ahmad Boestmam. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.
- The Singapore Free Press and Mercantile Advertiser*. (1927). Mac, 29.
- The Straits Times*. (1929). September.
- The Straits Times*. (1934). Ogos.
- Williams, A. (1968). *Britain and France in the Middle East and North Africa*. New York: Macmillan.